

Om konsten att förena hedonism och askes

Sociologins fader Émile Durkheim frågade sig om det finns någonting gemensamt för alla världens kulturer. Och han svarade: ja, askesen. Kulturbyggandet är överallt en kamp mot naturen; det sker genom ansträngningar, möda och lidanden.

Gäller detta också det moderna postindustriella konsumtionssamhället? Javisst. Här håller en alldeles speciell version av askes på att ta form, en version som borgerskapet och medelklassen länge har varit förkämpe för.

Kärnan i den urbana medelklassens ideologi har alltid varit: måtta i allt. Man har tänkt sig måttan som ett slags urvattnad medelväg mellan hedonism och askes — ett svagt, utspätt alternativ, där de båda ytterligheternas starka passioner saknas.

Läran om måttan kan emellertid bättre förstås som en genial syntes av hedonism och askes, där njutningen maximeras genom att de båda — till synes motsatta — metoderna kombineras. Njutningen är en drog för hedonisten, avhållsamheten för asketen. Askesen är bakvänd hedonism, där njutningen uppstår genom att man aktivt avsäger sig njutning. Varför då se hedonismen och askesen som oförenliga?

Och därmed har vi en medelklassinnovation som ordet måtta är en rätt blek benämning på. Den som tillämpar måttlighetsmetoden tillåter sig njutning på alla livets områden — men bara på noggrant avgränsade tider och under strängt definierade former. Utanför dessa stunder av lössläpphet uppnår den måttfulle njutning genom att utöva viljestyrka, av den tillfredsställelse han får av att medvetet och systematiskt avvärja alla frestelser och förförelser. Sålunda ger måttan löfte om en storslam i dubbel bemärkelse: man uppnår bägge ytterligheterna på njutningsskalan, men utan de avigsidor och faror som är typiska för dem.

Om man uppfattar måttan som en syntes av hedonism och askes får många strömningar i dagens medelklassdominerade opinionsklimat sin förklaring. Å ena sidan vill man i allt mindre grad begränsa utbudet på njutningar. Ju flera frestelser och förförelser den måttfulle utsätts för och kan avhålla sig från, desto större är måttans asketiska njutning. Ju mera den måttfulles omgivning översvämmas av sprit, sex, mat, sötsaker och spelhålor, desto oftare kan han ge prov på prestationer av viljestyrka: "allt detta kan jag avhålla mig från". Å andra sidan måste allt finnas till hands hela tiden och överallt för den stund den måttfulle vill ge sig sina lustar hän — och den stunden kan infalla när och var som helst (under fritiden).

Askesen skulle vara lätt att utöva om lockelserna var få, och därmed skulle den inte skapa

välbehag. Det är först då man regelbundet kan väja för upprepade frestelser som den verkliga måttan uppstår. Yttre begränsningar är ett slag i ansiktet på den moderna individualisten i hans ständiga strävan att disciplinera den egna viljan, och därför avvisar han dem resolut. Fördelen med ett rikligt utbud är dessutom att agnarna då effektivare kan skiljas från vetet. Den som i trumelden av frestelser förfaller till hejdlös hedonism och därmed fördärvar sin hälsa uppfyller inte de krav som det urbana livet ställer. Trots att den modernt måttfulle inte godkänner begränsningar i njutningsutbudet, så tillåter han nog att bruket av njutningsmedel begränsas. Framför allt är det bra att utlysa arbetstiden till en njutningsfri zon — eftersom bibehållen arbetseffekt är ett av de grundläggande motiven för måttans asketiska del.

Detta var det fråga om också i tobaksbråket i Finland i våras. Många tror att tobaken och spriten går i rakt motsatt riktning, den ena mot förbudslag, den andra mot nära nog fullständig frihet. Men det är en synvilla, eftersom det främsta syftet med den nya tobakslagen i Finland är att begränsa rökandet — i likhet med drickandet — till fritiden. Lagen minskar inte utbudet på tobak.

Problemet är bara att enbart fritidsrökande är avsevärt svårare än enbart fritidskrökande. Flertalet alkoholkonsumenter kan relativt enkelt begränsa sitt drickande till några stunder av fritid under veckan, och påbudet om en dryckesfri arbetstid klarar de av utan problem. Där emot är det svårt att röka bara då och då: antingen röker man ett paket om dagen eller så röker man inte alls. Olika undersökningar visar att människorna i fråga om tobak i stort sett är indelade i två grupper, i "storkonsumenter" och icke-rökare. I och med rökningförbudet under arbetstid uppstår därför en stark press på rökarna att sluta röka, vilket förklarar den motreaktion den nya lagen gav upphov till bland dem.

Tobakens permanent beroendeskapande karaktär (inklusive hälsoriskerna) gör den till ett polariserat modernt njutningsmedel. Genom att det är "för" svårt att vara måttlig i fråga om tobak, kommer man sannolikt i allt högre grad att helt avstå från att röka. Men av samma anledning håller tillfällig rökning på att bli den ultimata formen av urbant hjältemod. Allt flera beundrande blickar riktas mot den måttfulle rökaren som avslutar en god och något fuktig måltid med att avnjuta en cigarett eller en cigarill. Och om en livligare krogkväll fordrar ett helt paket cigaretter möts också det med godkännande nickningar — ifall rökandet hålls inom dessa ramar. En sådan stil kräver ju mera viljestyrka än någonting annat.

Syntesen av hedonism och askes kunde också förklara det moderna jagets passionerade och labila karaktär. Om måttan verkligen är hedonism i högre potens, där jaget befinner sig i ett ständigt tillstånd av antingen "positiv" eller "negativ" njutning, så går vänner av måtta ständigt på övervarv. Livet ger dem inte en stunds ro. Man måste köra hårt hela tiden, på alla fronter.

Och eftersom det är svårt att praktisera måttan är den moderna människan som en lindansare. Hon löper hela tiden risk att halka ut i någondera ändan på njutningsskalan, eller att helt och hållet trilla av. Anorexi och bulimi här — apatisk depression där.

Men, trots allt: vad kunde ersätta måttan? Det är konsumtion att utöva njutningar, och utan konsumtion rullar inte ekonomin. Den som enbart ger sig njutningarna hän förlorar emellertid snabbt sin arbetskraft. Man måste därför kunna konsten att både äta kakan och ha den kvar — och det kan man göra med hjälp av måttan. Syntesen av hedonism och askes är en genial uppfinning.

Övers.: Nina Edgren-Henrichson